

KIHÍVÁSOK ÉS VÁLASZOK: A MAGYAR ÉPÍTŐIPARI VÁLLALKOZÁSOK LEHETŐSÉGEI AZ EURÓPAI UNIÓS CSATLAKOZÁS UTÁNI IDŐSZAKBAN

Szerk.: Lengyel Imre – Rechnitzer János
(*NOVADAT Kiadó, Győr, 2006*)

TILINGER ATTILA

A 2002-es esztendőben megjelent „A hazai építőipar versenyképességének javítása: Klaszterek szerepe a gazdaságfejlesztésben” című kötet sikerén felbuzdulva került kiadásra négy év elteltével a „Kihívások és válaszok: A magyar építőipari vállalkozások lehetőségei az európai uniós csatlakozás utáni időszakban” című második kötet, mely az elsőhöz hasonlóan elsősorban az új típusú klaszterorientált fejlesztési lehetőségekre fókuszálva próbálja meg feltárni a hazai építőipar lehetséges jövőbeli irányait. Dr. Lengyel Imre és Dr. Rechnitzer János szerkesztők munkája Bacsárszki Pálnak, a Magyar Építőipar Kht. ügyvezető igazgatójának felkérésére a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium támogatásával készült el két kutatóműhely – a Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézete és az MTA Regionális Kutatások Központja Nyugat-magyarországi Tudományos Intézete – együttműködésének eredményeként.

Az európai uniós csatlakozás hazánkat új kihívások elé állította, így a 2007–2013-ig tartó programozási ciklusban a hazai építőipar is meglehetősen nagy változásokra számíthat. Ebben az időszakban Magyarország az Európai Uniótól jelentős támogatást kap, melyből részben nagy horderejű építőipari munkálatok indulnak. Ezeket az összegeket azonban a hazai építőipar csak megfelelő versenyképességi szint elérése esetén tudja hatékonyan felhasználni. Az építőipari vállalatoknak helyt kell állniuk a külföldi vállalatok által gyakorolt nyomásnak és a környezet fenntartható fejlődésével összhangban fel kell készülniük az ingatlanállomány magas minőségű fejlesztésére is. A fejlett országok tapasztalatai alapján a versenyképesség növelésének egyik leghatékonyabb módja a klaszteresedési folyamatok elősegítése, melyhez a vállalatok közötti együttműködés erősítése és a kormányzat háttérfeltételeket megteremtő céltudatos politikája egyaránt szükséges. A klaszter jelentősége abban rejlik, hogy nem csupán egy vállalatokból álló hálózat, hanem az oktatási, képzési, kutató, tanácsadó intézmények és egyes kormányzati szervezetek is részei annak. A kötet – a 2002-es kiadvány folytatásaként – az elmúlt négy év lezajlott folyamatait elemzi, majd természetesen új megállapításokra is sort kerít. Az első rész a hazai és a nemzetközi építőipar helyzetét mutatja be, majd az I. Nemzeti Fejlesztési Terv tapasztalatain túl a II. Nemzeti Fejlesztési Terv (vagy Új Magyarország Program) Operatív Prog-

ramjainak építőiparhoz kapcsolódó fejezetei kerülnek górcső alá. A tanulmány ezt követően az – előző kötethez képest új elemként megjelenő – Európai Unió vállalkozásfejlesztési, regionális és városfejlesztési politikáját tekinti át. A klaszterek definiálása, jellemzőik számbavétele után az európai uniós és magyarországi támogatásokról kaphatunk átfogó képet, a következőkben pedig néhány fejlett ország építőipari klasztereinek vizsgálatára kerül sor. Végezetül a magyarországi építőipari klaszterek fontosabb jellemzőiről, fejlesztésük lehetőségeiről olvashatunk pár gondolatot.

Habár napjainkban nem számít húzóágazatnak, a modern gazdaságokban nagy jelentőség tulajdonítható az építőiparnak, mivel a hozzá szorosan kapcsolódó iparágakkal együtt a fejlett országok gazdasági teljesítményének közel 15%-át adja. Magyarországon 1996-ban indult dinamikus növekedésnek, melynek mértéke ágazatonként és területenként is eltérő képet mutat. Az első fejezetben egy átfogó történeti áttekintés után a nemzetgazdaságban betöltött szerepéről és térbeli alakulásáról, végül a jövőbeni kilátásokról olvashatunk. Megtudhatjuk hogy a 2007 és 2013 közötti programozási időszakban az építőipar jelentős bővülése várható, fejlődését nagymértékben meghatározzák az európai uniós források. A Kohéziós Alap forrásaiból előre láthatólag olyan támogatási célokat fognak finanszírozni, ami az építőipari szerződésállomány növekedésével járhat együtt. Az Új Magyarország Program, az ágazati Operatív Programok jelentős része, a régiók regionális fejlesztési operatív programjai, valamint a fejlesztési pólus program elképzelések is jelentős mértékű építkezésekhez lesznek köthetők.

A következő rész az Európai Unió regionális támogatásait dolgozza fel a 2007–2013 közötti Nemzeti Stratégiai Referencia Keret legfontosabb jellemzőiről és tartalmáról készült a dokumentumelemzés módszerét használó tanulmány keretében, mely külön figyelmet szentel az építőiparra hatással levő Operatív Programokra. Hazánkban mindeközéig még nem valósult meg ilyen összetett támogatási struktúra. Ugyanakkor egy hét éves időszakra – különösen hiányos adatokkal és nehezen megvalósuló monitoringgal – nem igazán könnyű tervezni.

Az Európai Unió a kis- és középvállalkozásoknak kitüntetett szerepet tulajdonít. A körülbelül 20 millió vállalkozás nemcsak a foglalkoztatottság jelentős részét biztosítja, de a gazdasági versenyképesség alakulásáért is nagymértékben felelős. E szektor sérülékenysége végett azonban támogatásra szorul, mely részben a Strukturális Alapokon és a Kohéziós Alapon keresztül valósul meg. A kis- és középvállalkozásokat érintő közösségi programok és a Versenyképességi és Innovációs Keretprogram (2007–2013) bemutatása után az építőipar lehetséges kapcsolódási pontjai is megjelennek. A szerzők általános felismerése szerint egyrészt az építőipar számára a kooperatív magatartási minták lesznek célravezetők, és a jövőben nagyobb támogatást kapnak a hálózatok és a klaszterek, másrészt a finanszírozási lehetőségek javulni fognak, a forrásokhoz történő hozzáférés pedig könnyebbé válik.

A város, mint a térbeli folyamatok koncentrált területi egysége, napjainkban újból a területi fejlődés középpontjába került. Mivel a város az építőipari tevékenységek térbeli koncentrálódása, az építőipari klaszterek kiépítése és működése is szorosan kapcsolódik a település(hálózat) fejlesztéséhez. Az Európai Unió elkövetkezendő

hét évre szóló regionális politikájának a fenntartható városi fejlődésre vonatkozó irányvonalán túl tanulságok is megfogalmazódnak a magyar településhálózat fejlesztés számára. Ilyen például a városfejlesztés hangsúlyozása az Operatív Programokban, az Országos Településhálózat-fejlesztési Irányelvek kidolgozása, a hazai kis- és középvárosok fejlesztési lehetőségeinek kiemelt kezelése, valamint az ezekhez kötődő új finanszírozási megoldások keresése, bevezetése.

Globalizálódó világunkban a térbeli koncentrációk gazdasági jelentőségének felértékelődése figyelhető meg. A fejlett országok gazdasági szereplői versenyképességüket csak újfajta vállalati-intézményi együttműködésekkel képesek megtartani. Ennek érdekében tudatosan törekszenek hálózatok, klaszterek kialakítására. Az 5. fejezetben így sor kerül a klaszterek definiálására, azok tipizálására, valamint különféle elméleti megközelítések számbavételére, amik közül a lokális extern hatások (Marshall) és az új gazdasági földrajz (Krugman) jelentőségét lehetne kiemelni, de az adott iparág versenyelőnyeire ható lokális környezet elemeit rendszerező rombusz modell (Porter) is nagy hangsúlyt kap.

A tanulmány következő fejezete rávilágít, hogy a klasztereknek is léteznek fejlődési szakaszaik, életciklusaik. A klaszteresedés különböző lépcsőfokai pedig más-más képletet igényelnek támogatásuk szempontjából. Az Európai Unióban alkalmazott példák, valamint a hazai klaszterpolitika tapasztalatainak tükrében a tanulmány szerzői javaslatot tesznek a hazai klaszterpolitika átalakításához. Felhívják a figyelmet, hogy egységesen alkalmazható klaszter támogatási politika nem létezik, ezért egy átfogó stratégiai megközelítés követését szorgalmazznak a politikai döntéshozók irányába. Szintén fontosnak tartják, hogy a politikai döntéshozók megértésük e folyamatok jelentőségét, elkötelezettségük növekedjen a klaszterek támogatása iránt. Ezenkívül kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntarthatóság jelentőségének megértésére és társadalmi tőke fogalmának integrálására a klaszter politikákba.

A klaszterszemlélet természetesen a nemzetgazdaság egyik meghatározó ágazatában, az építőiparban is megjelenik. Napjainkra az építőipar nem csak az adott létesítmény építési tevékenysége, hanem egy, az építmény teljes életciklusához köthető folyamat. E tanulmány az építőipari klaszterek működését három fejlett ország – Hollandia, Dánia és Finnország – példáján keresztül szemlélteti, majd a klaszteresedéshez fogalmaz meg tanulságokat, miszerint az építőipar csak akkor tud megfelelni a globális kihívásoknak, amennyiben innovatívvá, azaz egy tudásintenzív „szolgáltatást” előállító és menedzselő iparágga sikerül válnia.

Az utolsó fejezet az építőipari klaszterek fejlesztésének lehetőségeivel foglalkozik, melyből megtudhatjuk, hogy a hagyományos ágazati politikák helyett a hatékonyabb klaszter-alapú gazdaságpolitika eszközeit célszerű alkalmazni. Az Európai Unióban a közösségi versenypolitika következtében egyre nehezebbé válik a vállalatok, iparágak közvetlen támogatása, így inkább a közvetett támogatások (pl. iparág specifikus infrastruktúrák, háttérintézmények, szolgáltatások) kerülnek előtérbe és mivel a klaszterek támogatása a vállalatok indirekt támogatásának minősül, az EU versenypolitikája szerint ez nem tekinthető a piaci verseny megsértésének. Az egyes klasz-

terek egyedisége végett a kutatók csak ajánlásokat tehetnek, így befejezőként a klaszterek fejlesztéséről néhány általános szempont fogalmazódik meg. Végül a tanulmánykötet melléklettel, a Magyar Építőipar Kht. fejlesztési javaslatával zárul.

A tudományos élet résztvevőinek logikusan felépített színvonalas munkája olyan alapismereteket nyújt, melyek megszerzésével egy jól körvonalazható képet kapunk az építőipar hazai helyzetéről, a klaszterek működéséről, valamint az Európai Unió építőiparhoz és klaszterekhez kapcsolódó politikáiról. A klaszterekkel és a klaszterek fejlesztésével kapcsolatos általánosabb jellegű kérdések nagyon alapos és bő tárgyalása az építőiparon kívüli más ágazati szereplők számára is sok értékes információt tartalmazhat, egyes részek pedig akár az oktatásban is hasznosíthatók. A tanulmány végén a hazai építőipari klaszterek fejlesztéséhez szükséges megállapítások tételére kerül sor, melyek jó támpontot jelenthetnek mind a kormányzati szervek mind a hazai építőipari vállalkozások számára. Amennyiben ezeket a gondolatokat elsajátítják és alkalmazzák is, e kötet akár a hazai építőipar megerősödésének kulcsa lehet.